

Teie: 09.12.2025 nr 1-4/25/5406

Meie: 19.01.2026 nr 1-5/26/6880

Eesti Keskkonnaühenduste Koja seisukoht tuumaenergia ja -ohutuse seaduse eelnõu kohta

Täname võimaluse eest kaasa rääkida tuumaenergia ja -ohutuse seaduse eelnõu koostamisel.

Rõhutame vajadust eelnõu koostamise protsessis avalikkuse järjepideva kaasamise järele - ei piisa ühekordsest kaasamisest eelnõu tagasisidestamisel. Juhime tähelepanu, et kaasamise hea tava kohaselt seisneb avalik konsulteerimine huvirühmadelt ja avalikkuselt tagasiside küsimises poliitikakujundamise kõigis etappides, sealhulgas probleemide püstitamisel, eesmärkide kindlaksmääramisel, lahendusvõimaluste analüüsimisel ja otsuse kavandi koostamisel. Tegemist on täiesti eripärase, uudse ning suure mõjuga eelnõuga riigile ja keskkonnale ning see vajab sisukat arutelu pikema aja vältel. Planeeritud ajakava, mis näeb ette seaduse valmimise 2026. aasta jooksul, on selle nõude täitmise jaoks liiga kiire. **Meie ettepanek on pikendada ajakava seaduse välja töötamiseks ja huvirühmi sisuliselt kaasata protsessi kõigis etappides.**

Järgnevalt esitame oma sisulised ettepanekud eelnõule. Esiteks toome välja olulisemad suured teemad ja seejärel eraldiseisvad täpsustused ja parandusettepanekud. Seisukohad on esitatud EKO ettepanekutena põhimõtteliste lahenduste leidmiseks ja arutelu algatamiseks, nende õiguslik teostatavus ja täpne sõnastus vajavad täiendavat õiguslikku hinnangut.

Kõige olulisem on sätestada seaduses selge, terviklikul mõjuhindamisel tuginev ja avalikkust sisuliselt kaasav põhimõtteline otsustamiskoht, kas tuumajaama rajamine Eestis on lubatav.

Hetkel on planeeritud palju väikeseid otsuseid, mis järk-järgult viivad tuumajaama valmimise suunas, kuid ei ole ühte kohta, kus meil ühiskonnana oleks võimalik teha põhimõtteline otsus, et kas soovime või ei soovi Eestis tuumaenergia kasutusele võtta. Oluline on, et seaduses oleks selgelt määratud põhimõtteline otsustuskohaks tuumajaama rajamise üle, kus on võimalik avalikkusel kaasa rääkida. See hetk peab olema planeeritud nii, et on selged kõik kaasnevad mõjud piisava põhjalikkusega ja samas kõik järgnevad tegevusvariandid on veel lahtised (ka see, et tuumajaama ei rajata). Tuumajaama rajamise põhimõttelise otsustuskoha protsessikirjeldus on sees näiteks Soome tuumaseaduses. Sarnaselt Eestile

kaalutakse ka Norras väikeseid moodulreaktoreid ning riik on sõnastanud selge plaani teha riiklik otsus, kas võtta tuumaenergia kommertskasutusse või mitte: *“Any such decision must be preceded by a broad and thorough public and political discourse.”* Ka Rahvusvahelise Aatomienergia agentuuri soovitus Eestile oli enne järgmisesse etappi edasi liikumist teha põhimõtteline otsus tuumaenergia kasutuselevõtuks. Selge riikliku otsustuskoha puudumisel jääb avalikkuse silmis arusaamatuks, kas üldse, kes ja millal tuumaenergia kasutuselevõtuks otsuse teeb. Riigi kommunikatsioon on seni olnud kahetine - *mõnes kohas jääb mulje, nagu otsus oleks juba tehtud*, teises kohas aga *rõhutatakse, et otsust ei ole veel tehtud*. Võib jääda ka mulje, et avaliku rahaga luuakse vajalik taustsüsteem ning põhimõtteline otsus selle kohta, kas Eestist saab tuumaenergiat tootev riik, langetab tuumajaama rajada sooviv eraettevõtte oma investorite huve kaaludes.

Ettepanek: kavandada seadusesse vastavas menetluse etapis eelkirjeldatud põhimõtteline otsustuskoh.

Näiteks on EFTA kohus hiljaaegu teinud otsuse ([EFTA kohtu 21.05.25 otsus asjas E-18/24](#)), milles ta rõhutab (viidates järjekindlale varasemale Euroopa Kohtu praktikale), et EL KMH direktiivi kohane mõjuhindamine ja avalikkuse kaasamine tuleb läbi viia *võimalikult varases etapis*, kindlasti aga peab avalikkusele jääma võimalus osaleda etapis, mis on *viimane koht otsustusprotsessis, mis määrab ära tulevase tegevuse mõju*. Hilisemates etappides ei ole avalikkusel võimalik oma vaateid ja muresid tõhusalt avaldada (vt otsuse p 75-77).

Selleks, et tagada eelnõu vastavus Aarhusi konventsiooni nõuetele, on vaja analüüsida, millistes menetlustes tehakse mis laadi otsustused tuumaenergia kasutuselevõtu kohta ning selgitada ka seda, mis on nõ viimane etapp, milles avalikkus saab veel kaasa rääkida nii, et kõik lahendusvariandid on lahtised ja mõjud piisava põhjalikkusega teada. Sama analüüsi raames tuleks selgitada otsuste vaidlustamise võimalusi vastavalt Aarhusi konventsiooni artiklile 9.

Ettepanek: lisada eelnõule sellekohane analüüs.

Samuti tuleb arvestada piiriülese mõju hindamise nõuetega vastavalt [Espoo konventsioonile](#), mille järgi peab otsustusprotsessis saama kaasa rääkida ka teiste riikide avalikkus.

TEOSE väljatöötamiskavatsuses lk 18 oli sees võimalik tõlgendus seaduse vastuvõtmise ja Riigikogu põhimõttelise otsuse seostest: *“võttes vastu uue tuumaenergia ja -ohutuse seaduse, teeb Riigikogu olemuslikult ka otsuse tuumatehnoloogia kasutuselevõtu kohta Eestis”*

Ettepanek: sõnastada selgelt, et seaduse vastu võtmisega ei tee Riigikogu põhimõttelist otsust tuumatehnoloogia kasutuselevõtuks (see peab olema planeeritud eraldi otsusena). Alternatiivina, kui tegemist siiski on põhimõttelise otsustuskohaga tuumaenergeetika osas, peaks seaduses olema nii selgelt kirjas ning vastuvõtmisele peab eelnema põhjalik avalik arutelu ning täiendavad analüüsid. See tähendaks omakorda, et seadust kindlasti ei saaks vastu võtta praeguses plaanitud kiires ajaraamis. On selge, et tehnoloogia määramatuse tõttu ei saa paljusid vajalikke analüüse lähiaastatel veel läbi viia.

Tagada üldsuse tõhus kaasamine kõikides protsessides

Seaduses on vaja üheselt sätestada KMH kohustuslikkus ehitusloa taotluses ka juhul, kui riiklikus eriplaneeringus tehakse KSH KMH täpsusastmes.

Ettepanek: väljendada seaduses selgelt, et erandi tegemine KeHJSi alusel ei tohi olla mitte ühelgi juhul õigustatud ja ei ole lubatav. See on vajalik Espoo konventsiooni täitmiseks, aga ka seetõttu, et info võib olla vahepeal täpsustunud alates eriplaneeringu protsessist. See täpsustus on oluline, kuna varasemalt on olnud juhtumeid, kus loamenetluses ei ole KMHd tehtud just sel põhjendusel (nt Enefit 280-2 õlitehase juhtumi puhul otsustas kohalik omavalitsus anda ehitusloa detailplaneeringu alusel ja mitte teha eraldi KMHd ehitusloa menetluse protsessis, kuna KSH oli detailplaneeringus tehtud KMH täpsusastmes ja loeti seega piisavaks).

§ 15 (5) Kui ehitamisele eelnes riigi eriplaneeringu kehtestamine, annab pädev asutus projekteerimistingimused tuumakäitise ümberehitamiseks või laiendamiseks, arvestades riigi eriplaneeringus sätestatuga. - Sellest võib järeldada, et eriplaneering ei ole igal juhul vajalik, kuid riiklik eriplaneering peaks olema vajalik iga tuumajaama rajamise puhul. Ka juhul, kui tegu on kasutusega kaugkütteks või mikro- või väikereaktoriga, mille nimivõimsus jääb alla 150 MW ja planeerimisseaduse järgi sellel puhul ei peaks riigi eriplaneeringut tegema.
Ettepanek: muuta planeerimisseadust viisil, mis kohustaks iga tuumajaama puhul tegema riigi eriplaneeringu.

§ 22. Tuumaohtusloa taotlus ja menetlus (4) "Pädev asutus peatab taotluse läbivaatamise: - Eelnõus on võimalik seda teha vaid taotleja soovil ja regulaatori initsiatiivil.

Ettepanek: lisada tuumaohtusloa taotluse läbivaatamise peatamine "üldsuse esindaja põhjendatud taotluse alusel" (sõnastus võib vajada täpsustamist, et vastaks avaliku huvi eest seisjatele). Kuna tegemist on oluliselt keskkonda mõjutava otsusega, siis peaks olema avalikkusel ka õigus põhjendatud alustel esitada taotlus loamenetluse peatamiseks. Selle lisamist toetab ka [direktiivi 2009/71/EURATOM artikkel 8](#) punkt 4, mis sätestab, et avalikkus peab saama protsessis tõhusalt osaleda. Seda taotlust peaks hindama keegi teine kui regulaator, et tagada sõltumatu hinnang.

§22 (5) Tuumaohtusloa menetlust võib jätkata keskkonnamõju hindamise ajal osas, mis ei sõltu keskkonnamõju hindamise tulemustest. - Millist keskkonnamõju hindamist siin on mõeldud? Kas eraldiseisvalt on tuumajaamale vaja ka keskkonnamõjuhindamist ja sellele ka teha KMH, nagu üldjuhul protsessis vajalik on? Kas tuumaohtusloa on menetluslikult sisult sarnane keskkonnamõjuhindamisega? St tehakse eraldi KMH tuumaohtusloa menetluse käigus? Kui jah, siis peaks olema selge, et tuumaohtusloa menetluses on kohustuslik teha KMH. Kui mitte, siis võiks olla lisatud selgitus, miks KMH ei ole vajalik.

Ettepanek: eelnõud täiendada, et seal oleksid selged vastused eelpoolnimetatud küsimustele.

(8) "Tuumaohtusloa andmisele ja muutmisele kohaldatakse avatud menetlust, kui käesolevas seaduses ei sätestata teisiti." - Mis juhtudel avatud menetlust ei tehta? Avalikkuse kaasamine on äärmiselt oluline ja peaks olema selge, et seda tehakse igal juhul. Seletuskiri kirjeldab vaid teatud osade andmekaitse põhimõtteid, kuid mitte avatud menetluse vältimist. Tõhusa kaasamise tagamine on oluline ka [direktiivi 2009/71/EURATOM artikkel 8](#) sätestatud nõude tõttu, mille tagamine tuleb piisava selgusega TEOSes

reguleerida: 4. Liikmesriigid tagavad, et üldsusele antakse asjakohaste õigusaktide ja rahvusvaheliste instrumentide kohaselt asjakohane võimalus osaleda tõhusalt tuumaseadmete lubade andmise otsustamise protsessis.

Ettepanek: avatud menetluse kohaldamine tuumaohutusloa andmisele ja muutmisele alati (ilma eranditeta) ja tagada seadusega konkreetsemalt avalikkuse tõhus osalemine.

Ettepanek: täpsustada loaskeemi tuumaohutusloa sõnastusega, et oleks üheselt selge, et erinevad load (katsetuse, käitamise, dekomissioneerimise) on kõik tuumaohutusload ja see ei ole eraldiseisev luba.

Õigusraamistiku loomisel tagada, et riikliku julgeolekuga, rahastamisega ja omandivormiga seotud riske on põhjalikult hinnatud.

Ettepanek: Järgida Riigikogu 12. juuni 2024. a. otsuses punktis 3 etteantud suunist ning hinnata põhjalikult riikliku julgeolekuga, rahastamisega ja omandivormiga seotud riske.

Rõhutame, et seadus ei ole mõeldud käsitlema kitsalt tuumaohutuse teemasid, vaid laiemalt tuumaenergia kasutamist Eestis, nagu võib välja lugeda ka seaduse nimest. Ka Riigikogu 12. juuni 2024 otsuse esimene punkt sõnastab laiemalt ja ei käsitle vaid ohutust. “1. Toetada Eestis tuumaenergia kasutuselevõtu ettevalmistamist ning selle jaoks sobiva õigusraamistiku loomist.” Täpsemalt käsitlevad julgeolekuga, rahastamisega ja omandivormiga seotud punkte allpool järgnevad keskkonnaühenduste ettepanekud.

Tuumaenergia kasutuselevõtuks vajalike teiste kulude rahastamine riigieelarvest ja selle koordineerimine peavad olema selged

Tuumaenergeetika kasutuselevõtmise üle otsustamisel on oluline, et avalikkusel, otsustajatel ja riigiasutustel oleks ülevaade riigi kuludest ja samuti võimalikest kuludest negatiivse stsenaariumi korral. See info peab põhinema objektiivsetel teadmistel, mitte ühe eraettevõtte andmetel. Kust saab avalikkus ühtse ja selge ülevaate, millises mahus on planeeritud kulusid riigieelarvest tuumaenergia kasutuselevõtmisega seoses? Hetkel on see info killustatult ja poolikult seletuskirjas, kuid selguse ja läbipaistvuse huvides paneme ette koondada see info ühte kohta lisades puuduolevad kulud (nt tabeli kujul). Riiklikud kulud on seletuskirjas märgitud osaliselt (nt osaliselt seotult riigiasutuste kuludega), kuid ei ole kirja pandud võimalikke kulusid riigile (nt hinnagarantiid ettevõtte turule tulekuks) ja samuti kulusid, kui kõik ei lähe plaani järgi (nt tuumakahjustuste hüvitamist või jäätmete lõppladustamist juhul, kui ettevõtte ei ole võimeline neid kulusid tasuma või pankrotistub nagu on kirjeldatud [Tuumaenergia tööühma lõpparuandes](#) lk 42. Samuti lõppladustusjärgne kulu, mis ilmselt jääb riigi kanda, kuid hetkel puudub selle kohta igasugune info).

Ettepanek: lisada terviklik kulude analüüs, mis sisaldab ka võimalike riskistsenaariumite realiseerumisega kaasnevaid kulusid riigile. Ka Riigikogu 12.06.2024 otsuse kolmas punkt nõuab põhjaliku hinnangut rahastamisega seotud riskidele.

Kes planeerib ja tagab riigi võimekuse kasvu vajalikes valdkondades ja kuidas plaanitakse seda rahastada (vaja täpsemat selgust, kui üldine sõnastus, et "riigieelarvest")?

Ettepanek: sõnastada selgelt, kes tegeleb ja vastutab kogu tuumaenergeetika tervikvaate ja vajaliku rahastuse eest.

Seadus peab olema planeeritud arvestades võimalikku sõda tulevikus ja selle tagajärjed peavad olema ettevõtte vastutada

Sõjaoht on reaalne ja sellega tuleb arvestada seaduse koostamisel. Pingete suurenemine kogu maailmas ja Venemaa aina agressiivsem käitumine näitab, et see ei ole ootamatu oht ja ettevõtte vastutus peab olema mh ka sõja tõttu tekkinud tuumaõnnetuse kahjude korvamine (äririsk, mille võtab ettevõtte). Laiemalt on tuumajaama ehitamise lubamine sellistes oludes risk kogu riigile, meie inimeste tervisele ja keskkonnale ning seega vajab seaduse tasandil täpsemat käsitlust, millistest julgeolekukaalutlustest ja ohuhinnangutest plaanitakse lähtuda tuumajaama lubatavuse üle otsustamisel.

Ettepanek: § 5 (5) täpsustada, millistest julgeolekueesmärkidest ja ohuhinnangutest on plaan lähtuda (kust need on plaanis võtta).

Ettepanek: lisada §11 (1) 2) Inimtekkelisi ohutegureid: vaenulike riikide lähedus, sõjaoht, sabotaaž, okupatsioon.

§ 95 Vastutusest vabastavad asjaolud (1) Käitaja ei vastuta tuumakahjustuse eest üksnes juhul, kui: 1) tuumakahjustus tekkis relvastatud konfliktis, vaenutegevuse, kodusõja või ülestõusu tagajärjel;

Ettepanek: eemaldada punkt käitaja vastutuse vabastamisest seoses relvastatud konfliktis ja sõjategevusega. Kahjuks praeguses maailmas on see liigagi tõenäoline ja ei saa olla põhjus ettevõtte vastutusest vabastamiseks. See on äri planeerides ettevõtjale teada risk. Kodusõja kõrval on palju tõenäolisem sõda välisriigiga, mida siin nimekirjas üldse mainitud ei ole - sel puhul peaks samuti vastutus olema ettevõttel.

Ettepanek: mõjuhinnangutes analüüsida põhjalikult sõjaohtu

Omandivormi osas on vajalik selgus, et riik tuumajaama rajamises ei osale

Avalikult on nii ametnikud kui ka poliitikud väljendanud, et tuumaenergia puhul on Eestis tegu eraettevõtmisega ning riik seda ei rahasta. Seadus seda poolt kuidagi ei reguleeri.

Ettepanek: leida võimalused tuumaenergia ja -ohutuse seadusesse lisada sõnastus, mis kindlustaks senise retoorika püsimise, et Eestis on tuumajaama rajamine turupõhine eraettevõtmine ja riik selles ei osale. Lubamatu on olukord, kui aastaid valmistatakse ette tuumaenergeetika kasutuselevõttu käsitledes seda kui protsessi luua eraettevõtetele turupõhiselt võimalus turuletulekuks, kuid hiljem on võimalus näiteks ühe poliitilise otsusega riik siduda ülipikaks ajaks ülikalli tuumajaama rajamisega kas osanikuna või omanikuna. Paljudes riikides osaleb riik aktiivselt tuumajaamade rajamisel põhjusega - vastasel juhul ei oleks see teostatav. See loogika kehtib ka väikeste tuumajaamade puhul -

Rootsi on just praegu täiendamas enda tuumaregulatsiooni, et võimaldada väikereaktoritele suuremat riigipoolset finantstuge. Eestis on olemas riigi vaatest soodsamad ja toimivad variandid energivarustuskindluse tagamiseks ja seega peab olema algusest peale selge, et riik tuumajaama rajamises ja käitamises avaliku rahaga ei osale (senine sõnades retoorika vajab nüüd ka õiguslikku jõudu).

Kriteeriumid pädeva asutuse hinnanguteks peavad olema võimalikult täpsed seaduse tasandil

Seaduses on sõnastamata meetodikad ja kriteeriumid §12 kohase tuumakäitise ehitamise ja käitamise eelhinnangu tegemiseks. Neid kriteeriume ei saa reguleerida määrustega, mille koostamisel avalikkuse kaasaráärmisvõimalused on väiksemad ja mis ei vaja kinnitamist Riigikogus, sest nende mõjud on väga suured riigile, keskkonnale ja avalikule hüvele (nt jäätmete lõpladustamine, finantstagatise õnnetuste korral, tuumaohutus jm). Ministri määrustele tuginemine loob ka suurema huvide konflikti võimalikus olukorras, kus riik ise on tuumajaamas (suur)osanik.

Majanduslik võimekus (§13 (3) 6)) on kriitilise tähtsusega, et maandada riigi riski võtta projekt ja sellega kaasnevad kulud osaliselt või täielikult üle, nt ehituse või käitamise faasis ([Tuumaenergia töörühma lõpparuanne](#) lk 42: “Riik võib pankroti ennetamiseks pakkuda erinevaid toetusmeetmeid, nagu hinnagarantiid, maksusoodustused või subsideeritud laenud, et tagada projekti majanduslik elujõulisus.”). Samuti tähendab siin faasis ebaadekvaatse hinnangu andmine seda, et riik peab tõenäolisemalt enda kanda võtma jaama dekomissioneerimise ja jäätmete käitlemise ning lõpladustamise kulud, samuti võimaliku kulude korvamise tuumaõnnetuse puhul. Võimekuse hindamisel tuleb arvestada fakti, et tuumaenergeetika projektid kipuvad minema kordades üle algselt prognoositud eelarve.

Kui kriteeriumid ei ole täpselt seaduses kirja pandud, siis võib majandusliku võimekuse eelhinnangu tegemine kujuneda subjektiivseks tuleviku ennustamiseks, mis põhineb käitaja paberile pandud idealistlikul plaanil. Kuidas näiteks hinnata aasta-aastalt investorite rahadele tugineva iduettevõtte pikaajalist majanduslikku võimekust? Kas piisab, kui ettevõtte esitab kava, kuidas tema investorid investeerivad vajalikud summad või peab ta esitama ka realistliku äriplaani koos eellepingutega, mis näitab, et ettevõtte on majanduslikult jätkusuutlik, tagades piisava tuluvoo investeeringute tagasi teenimiseks ja vajalikesse fondidesse maksmise ja finantsid võimalike tuumaõnnetuste korral?

Ettepanek: kirjeldada seaduses täpne meetodika ja kriteeriumid tuumakäitise ehitamise ja käitamise eelhinnangu tegemiseks, mis adresseeriks eelpoolmainitud küsimusi.

Ettepanek: eelhinnangu käigus nõuda eraldiseisvalt käitaja võimekuse ja finantsplaani hindamist, et tagada jaama dekomissioneerimine, jäätmete lõpladustamine ja tuumaõnnetuse korral finantsreserv ning selle jaoks vajalike dokumentide esitamist.

Ühtegi nendest punktidest ei tohi jätta hilisemasse etappi, kuna on kriitiline selgelt välja tuua võimalikud kulud ja realistlikud katteallikad kogu tuumajaama elutsükli vältel enne, kui liigutakse edasi järgmise etapiga ehitusloa taotlusesse.

Pädeval asutusel ei ole ka ilmselt kompetentsi anda majandusliku võimekuse hinnangut. **Ettepanek: selgelt kirja panna, millist ekspertiisi plaanitakse selleks kasutada ning mis metoodikale ja andmetele tuginedes.** Arvestada tuleb tõsiasjaga, et mitmed hiljutised turupõhised väikereaktorite projektid on tühistatud just majandusliku jätkusuutmatuse tõttu.

Eelhinnangu protsessi peab olema kaasatud ka avalikkus, kellel peaks olema ligipääs kõikidele vajalikele andmetele

Avalikkusel peab olema ligipääs muuhulgas finantsplaanile, et võimaldada sõltumatult kontrollida alusandmeid ning tekitada usaldust avalikkuses, et ettevõtte on võimeline tagama piisava tuluvoo, et täita oma kohustusi ohutuse tagamiseks käitamisel, jaama dekomissioneerimise ja jäätmete lõpladustamise tagamiseks ning õnnetuste korral kulusid korvama. Samuti peab finantsplaan olema avalik, kuna kulud jääksid ettevõtte pankrotistumise puhul riigi kanda ([Tuumaenergia tööühma lõpparuanne](#) lk 42). See tuleb TEOSes läbimõeldult tagada selliselt, et oleks kooskõla ärisaladuse kaitse nõuetega. Niivõrd olulise ühiskondliku huviga objekti puhul peaks tegema ka erandeid ärisaladusega kaitstud dokumentide avalikustamise osas. Eriti oluline on see eelhinnangu käigus, mil tehakse põhimõtteline otsus käitaja võimekuse ja lubatavuse osas.

Ettepanek: tagada avatud menetlus eelhinnangu andmisele alati ja ilma välistavate asjaoludeta. Praegu annab §12 lg 3 võimaluse mitte avatud menetluseks, mis ei tohiks olla lubatav. Millistel seadusest tulenevatel juhtudel see ei peaks olema avatud menetlus?

Ettepanek: nõuda eelhinnangu menetluse jaoks ettevõttelt avalikkusele kättesaadavat äriplaani, mis võimaldaks sõltumatut kontrolli ja ka avalikkus saaks kindel olla selles, et tuumajaama ehitada sooviv ettevõtte tõepoolest suudab kanda kõiki kaasnevaid kulusid ja need ei langeks hiljem ühiskonna õlgadele.

Ettepanek: nõuda ka investorite täieliku nimekirja avalikustamist, et tekitada suurem usaldus kogu projekti vastu.

Tuumaohutuse hinnang – pädeva asutuse sõltumatu ja tehniline hinnang (§ 16) **Ettepanek: reguleerida, millistel kriteeriumitel ja andmetel see põhineb.** Kas sõltumatutel allikatel või tootja reklaammaterjalidel?

Jäätmete lõppladustamine vajab eelnõus oluliselt selgemat ja põhjalikumat käsitlust, mis tagaks juba protsessi esimestes etappides selguse, mis saab jäätmete lõppladustusest

Seletuskiri lk 60: *Regulatsioon lähtub rahvusvahelisest praktikast ja tuumajäätmete ning kasutatud tuumkütuse käitlemise raamdirektiivist 2011/70/Euratom ning täpsustab:*

Ettepanek: lisada seadusesse ka raamdirektiivi [2011/70/Euratom artikli 10](#) ülevõtmine ja reguleerida läbipaistvuse ja kaasamise tagamine.

Raamdirektiiv 2011/70/Euratom: Artikkel 10 Läbipaistvus

1. *Liikmesriigid tagavad, et kasutatud tuumkütuse ja radioaktiivsete jäätmete käitlemist käsitlev vajalik teave avalikustatakse töötajatele ja muule elanikkonnale. Selline kohustus hõlmab seda, et pädev reguleeriv asutus teavitab üldsust oma pädevusalas. Teave avalikustatakse üldsusele riiklike õigusaktide ja rahvusvaheliste kohustuste kohaselt ning tingimusel, et sellega ei kahjustata muid huvisid, muu hulgas näiteks julgeolekuhuvisid, mida on tunnustatud riiklikes õigusaktides või rahvusvahelistes kohustustes.*

2. *Liikmesriigid tagavad, et üldsusele antakse riigi õigusaktide ja rahvusvaheliste kohustuste kohaselt asjakohane võimalus tõhusalt osaleda kasutatud tuumkütuse ja radioaktiivsete jäätmete käitlemisega seotud otsuste tegemises.*

Ettepanek: sätestada nõue, et arendaja esitab jäätmete lõppladustamise plaani koos finantseerimisplaaniga riigi eriplaneeringu protsessis ning riigi eriplaneeringuga planeeritakse lõppladustuse asukoht lähtudes teadaolevatest kasutatavatest tehnoloogiatest. Selge on, et jäätmete lõppladustamise tehnoloogiad võivad aja jooksul areneda, kuid tuumajaama planeerimisel tuleb lähtuda hetkeseisust. Jäätmete lõppladustus tuleb põhimõtteliselt ära planeerida juba eriplaneeringu käigus, lähtudes praegustest saadaolevatest tehnoloogiatest ning valida vastavalt sellele asukoht ja planeerida vajalik rahastus teadaoleva võimaliku lahenduse põhjal. Kui hiljem selgub täiendavaid asjaolusid, mis võimaldavad kasutusele võtta uusi ja näiteks soodsama maksumusega lahendusi, siis on võimalik esialgset kavandit muuta, kuid algusest peale peab olema selge, mida on võimalik jäätmetega teha ja milliste rahaliste vahendite eest.

Ettepanek: selgelt reguleerida, kelle kohustus on lõppladustuse planeerimine ja selleks sobiva asukoha valimine, millega nõustub ka kohalik kogukond. Hetkel on kogu lõppladustusega seotud osa eelnõus hägune. Kui jaama tulevane käitaja ei suuda seda asukohta nimetada, peaks selle nimetama riik. Selle otsuse lükkamine ebamäärasesse tulevikku on muu maailma kogemustest lähtudes riskantne, kuna sobilikku asukohta ja kogukonda ei pruugigi leida.

Ettepanek: koostada riiklik analüüs dekomissioneerimise, jäätmete lõppladustamise ja selle jaoks fondide planeerimiseks, mis koondab maailmapraktikaid ning analüüsib Eesti olusid, tehes järeldused ja soovitused eelnõu koostamiseks.

§ 11. *Tuumakäitise asukoha hindamise aruanne (1) Planeeringu koostamise korraldaja tagab asukoha hindamise aruande koostamise, mille raames tuleb hinnata ala sobivust tuumakäitise asukohaks, võttes arvesse muu hulgas: ...*

Ettepanek: lisada nõudena ka jäätmete lõppladustamise asukoha olemasolu. Selle vajaduse tõi välja ka Tuumaeenergia töörühma ruumianalüüsi alltöörühm. Tuumaelektrijaama

ja kasutatud tuumkütuse lõppladustuspaiga potentsiaalsete asukohtade ruumianalüüsi koostamine, lõpparuanne lk 5: "Alltöörühma hinnangul on vajalik järgmistes etappides koos tuumajaama asukohaga otsida ka kasutatud tuumkütuse lõppladustuspaiga asukohta. Kasutatud tuumkütuse lõppladustuspaiga rajamine tuumajaama lähedale oleks otstarbekas, kuna lihtsustab logistikat ja vähendab infrastruktuuri rajamise vajadust."

§16 (2) Ehitusloa taotlusele tuleb lisada

Ettepanek: algse dekomissioneerimiskavaga (sh jäätmete lõppladustuse kavaga) koos peab olema lisatud selle rahastamise plaan.

Ettepanek: algne dekomissioneerimiskava tuleks esitada juba eriplaneeringu käigus, et saaks eriplaneeringu käigus planeerida lõppladustuse asukohta. Hetkel nõutakse seda liiga hilises etapis.

§ 16 (5) Ehitusloa võib anda üksnes juhul, kui....

Ettepanek: pädev asutus ei tohi anda ehitusluba ka juhul, kui ei ole tõendatud piisav rahastus jaama dekomissioneerimiseks, jäätmete lõppladustuseks ja õnnetuste korral.

§18 (2) Algne dekomissioneerimiskava peab kirjeldama võimalikke dekomissioneerimise strateegiaid, nende teostatavust, valitud referentsstrateegiat ja rahastamise põhimõtteid ning andma hinnangu tekkivate jäätmete liikidele ja kogustele.

Ettepanek: muuta nimetus dekomissioneerimis- jäätmete lõppladustuskavaks (kui need planeeritakse koos).

Ettepanek: algne dekomissioneerimiskava (sh jäätmete lõppladustuskava) peab sisaldama ka dekomissioneerimisfondi maksete arvutusi ja nende katteallikaid.

Ettepanek: alagne dekomissioneerimiskava (sh jäätmete lõppladustuskava) ajakava peab lähtuma konservatiivsest hinnangust jaama eluea osas. Selle aja jooksul peab olema fondis piisavalt vahendeid dekomissioneerimise teostamiseks ja jäätmete lõppladustuseks.

§36 (2) Käitamisloa taotlus peab sisaldama /.../ 6) riiklikusse dekomissioneerimisfondi tehtavate sissemaksete ja finantstagatise olemasolu dokumentatsioon.

Ettepanek: dekomissioneerimisfondi tehtavate sissemaksete ja finantstagatiste olemasolu dokumentatsiooni tuleb nõuda juba riikliku eriplaneeringu ja eelhinnangu tegemisel. Tegu on üliolulise punktiga avalikkuse seisukohast, sest peab olema tagatud juba protsessi alguses, et käitajal on piisavalt võimekust ja realistlik plaan vajalike maksete tagamiseks, et kulud ei jääks hiljem ühiskonna õlgadele.

§ 42 Jäätmekäitluskohustus

Ettepanek: sisustada jäätmekäitluskohustuse teema oluliselt põhjalikumalt ja käsitleda ka pikaajalist ladustamist ja lõppladustamist. Kogu paragrahv on arvestades jäätmete teema suurt tähtsust ja avalikku huvi üllatavalt sisutühi. Kolme ja kuue aasta nõue ei ole kuidagi põhjendatud. Sellest palju olulisem on pikaajaline vaade, mis on jäetud seaduseelnõu tekstis täiesti lahtiseks. Selle reguleerimist ei tohi jätta määruse tasandile, kuna tegemist on üliolulise teemaga - jäätmekäitluse põhjalikud põhimõtted peaks kinnitama seadusega Riigikogu.

§ 46. Lõplik dekomissioneerimiskava

Ettepanek: lisada nõue, et kavas peaks olema ka lõppladustuspaiga asukoht.

Ettepanek: lõppladustus planeerida oluliselt varem (eriplaneering, eelhinnag). Kindlasti peab lõppladustuse osas olema selgus hiljemalt enne ehitusloa väljastamist, kuid praegu tundub selle punkti järgi, et seda on vaja alles dekomissioneerimise etapis.

§ 47 (3) Pädev asutus annab dekomissioneerimisloa /.../ kui /.../ 2) dekomissioneerimisfondi vahendid või muud rahalised tagatised katavad kõik tööde tegemiseks vajalikud kulud

Ettepanek: tagada eelnõu tekstiga, et dekomissioneerimisfondis oleks piisavalt vahendeid jaama dekomissioneerimiseks ja jäätmete lõppladustuseks. Mis juhtub, kui fondis ei ole raha piisavalt? Kas jaam jääb lammutamata ja jäätmed lõppladustamata? Lõpuks on see riigi vastutus, kui selline saasteallikas riigi territooriumil lammutamata jääb fondi vahendite puudulikkuse tõttu. Seega tuleb riigil seadusega kindlustada juba protsessi esimeses etapis (riiklik eriplaneering, eelhinnang), et need vahendid oleksid olemas ning koheselt peatada igasugune tegevus (planeerimis-, ehitus- või käitustegevus), kui selgub, et fondi vahendid ja selle kogunemine ei pruugi olla piisav jaama dekomissioneerimiseks ja jäätmete lõppladustuse täielikuks tagamiseks.

§ 48. Tuumaohutusloa omaja kohustused dekomissioneerimisel Dekomissioneerimisloa omaja on kohustatud dekomissioneerimisel: 2) põhjendama katsetamata dekomissioneerimismeetodite kasutamist

Ettepanek: mitte lubada katsetamata meetodite kasutamist dekomissioneerimisel. See lõige läheb vastuollu eelnõu teaduspõhise lähenemisega, kui seadus lubab või lausa soosib katsetamata dekomissioneerimismeetodite kasutamist.

§ 59. Riiklik tuumajäätmete käitlemise tegevuskava

Ettepanek: sisustada paragrahv oluliselt paremini reguleerides lõppladustuse plaanide koostamist ja lõppladustuskoha valimist. Kogu eelnõus on lõppladustus liiga ebamääraselt reguleeritud. Arusaamatu on, kelle kohustuseks see jääb.

§ 59. (4) Riikliku tuumajäätmete käitlemise tegevuskava koostamisel tuleb avalikkust teavitada ning anda soovi avaldanud isikutele võimalus arvamust avaldada.

Ettepanek: ette näha põhjalik avalikkuse kaasamine ja avalikkuse ettepanekutega arvestamine.

§ 63. Tuumajäätmete võtmine riigi valdusesse (1) Pädev asutus teeb Vabariigi Valitsusele ettepaneku tuumajäätmete riigi valdusesse võtmiseks, kui tuumajäätmete käitlemise kohustusega isik ei ole täitnud tuumajäätmete käitlemise tegevuskava või on muul viisil oluliselt rikkunud tuumajäätmete käitlemise nõudeid.

Ettepanek: näha ette tuumajäätmete käitlemise kohustust mitte täitnud isikule proportsionaalselt suured negatiivsed tagajärjed, mis motiveeriksid jäätmekäitlusega ise nõuetekohaselt tegelema. Tegu on väga suure riskiga riigile saada enda valdusesse radioaktiivseid jäätmeid, millega peab väga kallilt tegelema. Tuleb vältida sellise stsenaariumi muutumist käitaja äriplaani varjatud osaks. Seletuskiri lk 63 küll väidab "Seega on riigi ülevõtmine viimane abinõu, mitte tasuta teenus – esmane rahaline vastutus jääb endiselt algsele kohustatud isikule.", kuid sellise stsenaariumi vältimiseks ei ole ette nähtud

piisavaid kontrollmehhanisme, mis oleksid proportsionaalsed tekkida võiva kahjuga riigile ja mis motiveeriksid käitajat jäätmekäitlust algusest lõpuni korrektselt tegema.

Ettepanek: esitada analüüs, kas ettenähtud trahvimäärad tagavad piisava motivatsiooni tuumajäätmete nõuetekohaseks käitlemiseks ja dekomissioneerimisfondi maksete tegemiseks.

§ 63. Tuumajäätmete võtmine riigi valdusesse (3) Vabariigi Valitsus kohustab tuumajäätmete käitlemise kohustusega isikut andma tekitatud tuumajäätmed üle riigile või riigi omandis olevale äriühingule ka sellisel juhul, kui hoolimata pädeva asutuse ettekirjutusest ei ole isik täitnud käesolevas seaduses sätestatud dekomissioneerimisfondi maksete tegemise kohustust.

Ettepanek: sarnaselt eelmise punktiga näha ette kohustust mitte täitnud isikule proportsionaalselt suured negatiivsed tagajärjed, mis motiveeriksid fondimakseid tegema ja tagama, et riik ei peaks jäätmetekäitlust üle võtma.

Ettepanek: kui fondi jäetakse maksed tegemata, siis esimese sammuna peab koheselt peatama täielikult (mitte osaliselt) käitamisloa ja see peab olema seaduses kirjas (nt § 38 teha vastav lisandus).

§ 69. Dekomissioneerimisreserv ja riiklik dekomissioneerimisfond

Ettepanek: panna paika dekomissioneerimise alustamise aja määramise põhimõtted, kus jaama eluea hindamisel lähtutakse konservatiivsetest hinnangutest ja teadaolevast statistikast. Sellest sõltub otseselt fondi sissemaksete suurus. On suur vahe, kas aluseks võetakse tuumajaama rajajate lubadus jaama 80-aastasest eluajast, või lähtutakse hoopis faktidest, mis näitavad seniste dekomissioneerimiste alguseks statistiliselt keskmiselt umbes 30 aastat. Tuleb arvestada, et väikesed reaktorid on tehniliselt vähem tõhusad ja võivad kuluda eeldatavasti kiiremini kui suured reaktorid.

Seletuskirjast lk 66: Teise riikide praktika on näidanud, et range reservi nõudega riigid on aastakümnetega kogunud fondi üle mitme miljardi euro.

Ettepanek: lisada seletuskirja lk 66 järgnev:

Erinevates tuumaenergiat tootvates ELi liikmesriikides on tuumajaamade ja kasutatud tuumkütuse dekomissioneerimiseks vajalikust rahast keskmiselt olemas 52%, mõnes riigis aga vaid 4%, ning jaamad on lähenemas sulgemisele. Samuti on vajalik arvestada teiste riikide puhul, millises mahus seal tuumaenergiat toodetakse. Kui mahud on suured, on eeldatavasti ka fondi kogunenud rahad suuremad.

Ettepanek: tagada seaduse tasandil, et ka väikese võimsuse ja madala tootlikkusega tuumajaama ehitamisel tuleks fondi piisavalt raha, mis kataks dekomissioneerimise ja jäätmete lõppladustamise kulud, mille kulud ei sõltu niivõrd sellest, kui vähe või palju on jäätmeid, vaid faktist, et selline lõppladustuspaik tuleb ehitada.

Täpsemad märkused paragrahvi §69. Dekomissioneerimisreserv ja riiklik dekomissioneerimisfond kohta

(1) Tuumakäitise käitaja on kohustatud moodustama rahalise reservi, mis peab katma tuumakäitise dekomissioneerimise ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustamise kulu (edaspidi dekomissioneerimisreserv).

Ettepanek: selgitada, mis kaalutlustel on pandud kokku ühte reservi ja ühte kavasse dekomissioneerimine ja lõppladustamine. Need on olemuselt erinevate vajaduste ja ajaperspektiividega tegevused ja tekib küsimus, kas neid on võimalik koos planeerida ja tagada mõlemale piisav rahastus.

Ettepanek: täpsustada nimetust vastavalt - dekomissioneerimis- ja lõppladustusreserv ja ka dekomissioneerimis- ja lõppladustuskava (kui need jäävad ühte kavasse ja fondi).

(3) Dekomissioneerimisreservi suuruse hindamise metoodika, riikliku dekomissioneerimisfondi sissemaksete ja sellest väljamaksete tegemise ning riikliku dekomissioneerimisfondi vara valitsemise, paigutamise ja kasutamise täpsemad tingimused ja korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.

Ettepanek: täpsustada juba seaduse tasandil kõik põhimõtted fondi suuruse hindamise metoodikad ja muud olulised põhimõtted fondi valitsemisega seoses. See on äärmiselt oluline riigi riskide maandamise seisukohast. Mh on oluline täpsustada põhimõtte, et fondi sissemaksed ei sõltuks toodetud Mwh kogusest, kuna elektritoodangu kogused sõltuvad paljudest nüanssidest, mida ei saa kontrollida, kuid fondi on vaja koguda igal juhul vajaminev summa. Esialgsel hinnangul tundub mõistlik, et maksed peavad olema planeeritud fikseeritud maksetena, kuid parimate lahenduste leidmiseks on vaja täpsemat analüüsi, mis sisaldaks mh teiste riikide praktikate ülevaadet ja analüüsi lähtudes Eesti oludest.

Ettepanek: teha riiklik analüüs enne seaduse lõplikku sõnastamist, mis aitaks sisustada seaduses fondi maksete ja muid olulisi fondi ja dekomissioneerimisreserviga seotud põhimõtteid.

(4) Dekomissioneerimisreservi suuruse määramisel lähtutakse käesolevas seaduses sätestatud tuumakäitise käitamise, dekomissioneerimise ning tuumajäätmete ladustamise aluspõhimõtetest ning eesmärgist tagada, et käesoleva paragrahvi lõikes 6 nimetatud kulude katmiseks oleks dekomissioneerimise alustamise ajaks riiklikus dekomissioneerimisfondis piisavad vahendid. Dekomissioneerimisreservi esialgse suuruse ning selle järkjärgulise kogumise põhimõtted iga tuumakäitise eeldatava kasutusaja kohta määrab pädev asutus tuumaohutusloa tingimustes.

Dekomissioneerimisreservi lõike sisustamiseks on vaja koostada eraldi analüüs (vt eelmine ettepanek).

Ettepanek: kohustada dekomissioneerimisreservi suuruse määramine juba esimeses etapis (riiklik eriplaneering ja eelhinnang). Selleks hetkeks peab olema selge, milline on tänastele tehnoloogiatele ja parimale teadmisele tuginev dekomissioneerimise ja jäätmete lõppladustuse maksumus. Peab olema kindel algusest peale, et võimalikul tuumajaama käitajal on võimekus piisavas mahus makseid teha, vastasel juhul ei ole mõtet protsessiga edasi minna.

Ettepanek: viidata, kus on kirjas tuumajäätmete ladustamise aluspõhimõtted.

(5) Valdkonna eest vastutav minister kehtestab määrusega käitamisloa taotleja ja käitamisloa omaja poolt riiklikusse dekomissioneerimisfondi tehtavate sissemaksete suuruse ja käitaja antava finantstagatise tingimused.

Ettepanek: kõik olulised põhimõtted fondi sissemaksete suuruse määramiseks ja finantstagatiste tingimused määrata seaduses.

Ettepanek: ministri määruse asemel peab fondi tehtavate sissemaksete suuruse ja finantstagatiste tingimused kinnitama Riigikogu ning sellele peab eelnema laiapõhjaline arutelu, mis tugineb põhjalikel analüüsidel. Tegu on üliolulise vastutuskohaga, kas jaama eluea lõppedes on fondis piisavalt raha, et tagada jäätmete lõppladustamine, ja jaama dekomissioneerimine ning samuti igal ajahetkel piisavalt vahendeid tuumaõnnetusega seotud kulude korvamiseks.

(6) Dekomissioneerimisreservi summa peab katma:

1) tuumakäitise ohutustamise kulu;

2) tuumakäitise käitamisel tekkinud kasutatud tuumkütuse, kiirgusallikate või radioaktiivsete jäätmete ohutustamise kulu;

3) kasutatud tuumkütuse või tuumajäätmete lõppladustamise eeldatava kulu tuumakäitise eeldatava kasutusaja ja dekomissioneerimise vältel; (Küsimus: lõppladustamine ei toimu ju kasutusaja ja dekomissioneerimise vältel, vaid pärast seda?)

4) tuumaohutusloa omaja kulu teadus- ja arendustegevusele, mis on seotud käesoleva lõike punktides 1 ja 2 sätestatud eesmärkidega; (Kommentaari: see kulu peab siis olema ka juba ette selgelt välja arvestatud eelhindangu tarbeks. TA kulud võivad olla ka küllalt suured, olenevalt tegevusest)

5) eeldatava kulu, mis on vajalik käesoleva lõike punktides 1–3 nimetatud tegevuste järelevalveks;

6) riikliku dekomissioneerimisfondi haldamise kulu.

Ettepanek: määrata seaduses, kuidas hinnatakse juba eelhindangu käigus reservi suurust ja seda, kas reservil tööpoolest on ka potentsiaali neid kulusid katta. Selge peab olema meetodika kõikide kulude kokku arvestamiseks ning kindlasti peab see lähtuma konservatiivsetest arvestustest ning olemasolevatest näidetest ja tehnoloogiatest, mitte võimalikest tulevikutehnoloogiatest ning nende potentsiaalsetest ja tõendamata hindadest.

Ettepanek: lisada lõike “(6) Dekomissioneerimisreservi summa peab katma:” alla ka punkt “kodanikuühiskonna ekspertide rahastamise kulu”. Kuna tegemist on olulise ning keeruka teemaga, peavad ka vabaühenduste eksperdid valdkonnaga kursis olemiseks ning pädevaks kaasarääkimiseks investeerima arvestatavalt tööaega. Samas on praktika näidanud, et vabaühendustel ei ole võimalik tuumaenergeetika teemal institutsionaalset rahastust taotleda, kuna spetsiifilisi fonde ei eksisteeri ning üldised energeetika-suunalised algatused hoiduvad tuumaenergeetika temaatikast. Sarnase riikliku toetusmehhanismi näiteid võib tuua Rootsist ja Norrast.

(7) Tuumaohutusloa omaja esitab pädevale asutusele koos algse dekomissioneerimiskavaga käesoleva paragrahvi lõike 6 punktides 1–4 nimetatud kulu suuruse detailse hinnangu (edaspidi dekomissioneerimiskulu prognoos). Tuumaohutusloa omaja uuendab dekomissioneerimiskulu prognoosi ja esitab selle pädevale asutusele iga kord, kui algset dekomissioneerimiskava muudetakse, kuid mitte harvem kui kord viie aasta järel arvates esimese dekomissioneerimiskulu prognoosi esitamisest pädevale asutusele.

Siit nähtub, nagu oleks tuumaohutusluba olemas juba enne, kui on vaja esitada dekomissioneerimiskulu prognoos. Millises etapis see prognoos tuleb esitada?

Ettepanek: dekomissioneerimiskulu prognoos tuleb esitada juba riikliku

eriplaneeringu etapis. Prognoosiga koos tuleb näidata ka fondi laekuvad summad koos katteallikatega, mis jätavad teatud protsendi ka reservi ootamatute kulude jaoks. Prognoosi koostamise põhimõtted peavad olema selged seaduses ja lähtuma omakorda riiklikult tellitud analüüsist (eespoololev ettepanek), mis analüüsib seniseid fondide praktikaid ja nende edukust maailmas ning Eesti konteksti.

(8) Pädev asutus hindab käesoleva paragrahvi lõikes 6 sätestatud kulusid tuumaohutusloa taotlemisel, algse dekomissioneerimiskava muutmisel või käesoleva paragrahvi lõikes 7 sätestatud ajavahemike tagant. Kui pädev asutus tuvastab, et dekomissioneerimisreservi suurus ei kata tuumakäitise dekomissioneerimise või radioaktiivsete jäätmete lõppladustuskoha sulgemise kulu, on tal õigus suurendada dekomissioneerimisreservi suurust.

Ettepanek: pädeval asutusel on kohustus suurendada dekomissioneerimisreservi suurust, kui pädev asutus tuvastab, et see ei kata vajalikke kulusid. Pädeval asutusel ei ole mitte õigus, vaid kohustus tagada, et fondis oleks piisavalt vahendeid dekomissioneerimiseks.

Ettepanek: pädeval asutusel on kohustus jaama käitamise luba peatada, kui käitaja ei nõustu reservimaksete suurendamisega. Lubamatu on olukord, kus jaam toodab jäätmeid edasi ning on teada, et fondimaksed ei kata juurde tekkivate jäätmete lõppladustuskulu.

(9) Dekomissioneerimiskulu prognoosi esitamise vormi kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega osana käesoleva paragrahvi lõikes 3 sätestatud metoodikast.

Ettepanek: seaduses määrata prognoosi vormi kõik põhimõtted, mis võimaldab eelnevalt laiapõhjalist ja kaasavat arutelu. Hetkel viidatud (3) seda ei tee. Vormi põhimõtetel on suur mõju tulemusele - kas riigil on pärast ka raha jaama sulgemiseks ja jäätmete lõppladustamiseks, jutt on miljarditest eurodest. Seega peab see olema laiapõhjaline ja kaasav protsess, mis ei saa olla ministri vastutada, vaid vastu võetud Riigikogu tasandil.

Seletuskiri lk 111, mõjuhinna: *TEOS näeb ette kohustuse moodustada dekomissioneerimisreserv ning riiklik dekomissioneerimisfond, mis tagab, et tuumakäitiste sulgemiseks, jäätmete ohutuks käitlemiseks ja vajadusel keskkonna taastamiseks on olemas pikaajalised ja ette määratud rahalised vahendid.* - Tervitav, et selline fond plaanitakse luua, siiski ei garanteeri selle fondi loomise ettenägemine, et seal oleks selleks ka piisavalt vahendeid. Seetõttu on tehtud ka eelnevad ettepanekud luua oluliselt täpsem raamistik seaduses fondi vahendite piisavuse tagamiseks.

Pädev asutus peab olema sõltumatu ja seaduses selgelt reguleeritud põhimõtted, mis tagaksid piisava eelarve

Toetame ettepanekut luua pädev asutus (§ 7) olemasoleva asutuse alla, et vältida uute riigiasutuste loomist riigile olukorras, kus ei ole selge, kas tuumaenergia Eestis kasutusele võetakse või mitte. Samas rõhutame, et pädev asutus peab olema igas mõttes iseseisev ja täiesti apoliitiline. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti puhul ei tohiks ta sõltuda

mingilgi viisil Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist ja selle eesotsas olevast ministrist, poliitilistest huvidest ja suunamisest.

Pädeva asutuse eelarve peab olema täiesti eraldiseisev ja mõjutamata ministeeriumi huvidest.

Ettepanek: selgitada seaduses täpsemalt lahti pädeva asutuse eelarve koostamise põhimõtted. See on oluline, et ei tekiks kahtlust, millistes mahtudes peab riigieelarvest raha eraldama.

Ettepanek: kindlustada eelnõuga, et ei tekiks oht kokkuhoiupoliitikaks, mis praeguses piiratud eelarvelistes tingimustes on reaalne probleem. Väikeriigina on piisava rahastuse tagamine regulaatorile eriti suur väljakutse. Näiteks Sloveenia puhul tegi [Rahvusvaheline Aatomienergia Agentuur 2022. aastal soovitusel](#) pädeva asutuse rahastuse parandamiseks: "The IRRS team determined that it was vital for the Slovenian Government to make appropriate provisions and improve allocated resources to ensure that the independence of SNSA and SRPA is sustained so that they can effectively fulfil their mandates."

Ettepanek: täpsustada pädeva asutuse kulud - milline on kulude prognoos aasta-aastalt ja mis osa sellest kaetakse riigieelarvest ja millised kulud ja mis mahus on plaanitud katta erinevatest järelevalvetasudest?

Kuidas on plaanitud järgida Eestile [STUK raportis tehtud soovitusel](#): "C33. In order to avoid a conflict of interest the regulatory body for nuclear safety should be independent from the governmental organization that handles the license applications related to the use of nuclear energy."? **Ettepanek: tagada loastamise ja tuumaohutusega tegelevate asutuste eraldiseisvus.**

Ettepanek: kaaluda ka võimalust luua pädev asutus Terviseameti koosseisu. Asutus kuuluks sotsiaalministeeriumi haldusalasse ja seega oleks sellel väiksem võimalus huvide konfliktiks ja majandushuvid ülekalaalukaks arvestamiseks (nt olukorras, kus riik on tuumajaamas osanik või tuumajaama omanik või ka tugevalt ettevõtjatest lobistide surve all). Selle kasuks räägib ka Soome riigi praktika, kus pädev asutus on terviseministeeriumi all.

Seaduseelnõu väljatöötamiskavatsuse üks eesmärk oli uue valitsusasutuse (tuumaregulaator, töönimena kiirgusohutusamet) loomine, kuid sellest mõttest on loobutud. **Ettepanek: põhjendada, mis kaalutlustel algset kavatsust muudeti.**

Eelnõu § 7 lõige 1, seletuskiri lk 9: "Olemasoleva ressursi kasutamine tuumaehitiste puhul, kaasates kiirgus- ja tuumapädevusega isikuid ohutusalaste küsimuste lahendamiseks (nt ohutushinnangute ja -järelevalve tegemiseks jms), tagab menetlusliku efektiivsuse ja kulutõhususe tuumaenergiaprogrammi esimestes faasides, kus tuumajaama veel rajatud ei ole." - **Ettepanek: muuta sõnastust selliselt, et oleks üheselt selge, kas hiljem plaanitakse või ei plaanita luua ka eraldiseisev regulaatorasutus.**

§66 (5), §67 (6) ja §68 (5) annavad õiguse taotlejale või loa omajale järelevalve- või menetlustasude tagasi nõudmiseks või tasaarveldamiseks, kui tegelik kulunud summa on olnud väiksem. - Kuidas on kavas menetlus- ja järelevalvekulu tõendada ja kes seda kontrollima hakkab? Kas pädev asutus peab hakkama ettevõttele oma kulutustest aru andma? **Ettepanek: täpsustada eelnõud, et vastata nendele küsimustele.**

Ettepanek: lisada tasakaalustav punkt pädeva asutuse kasuks ehk vastupidine punkt, mis ütleb, et kui järelvalve- või menetlustasuna on makstud vähem kui on tegelik kulu, siis tuleb taotlejal või loa omajal juurde maksta.

Vastutus ja finantstagatis tuumakahjustuste hüvitamiseks peab olema piisav

§94 Vastutuse piirmäär ja hüvitisnõuete rahuldamise järjekord.

Seletuskirjas lk 84: Pariisi konventsioonis (1960) ja sellele lisanduva Brüsseli täiendava konventsiooni (1963) alusel on piirmäär veelgi kõrgem 700 miljonit eurot

Ettepanek: tõsta eelnõus planeeritud piirmäära. See oleks vajalik arvestades Eesti riigieelarve seisu ja ka seetõttu, et käitaja võib olla kogenematu ning kasutatav tuumatehnoloogia toores. Sama teed on läinud näiteks Prantsusmaa, nii et Euroopaülestes regulatsioonide ühtlustamise nimel oleks samuti praktiline võtta sihiks kõrgeim ühine nimetaja, mitte madalaim.

§96 Finantstagatis

Ettepanek: täpsustada, et finantstagatise olemasolu peab olema nõutud juba alates esimeses etapist (riiklik eriplaneering).

Seletuskirjast lk 86: Arvestades, et konventsiooni liikmesriigil on kohustus hüvitada puuduolev summa, kui tagatisest ei jätku tuumakahjustuse hüvitamiseks, on tagatiste täpsemate nõuete kehtestamise õigus jäetud valdkonna eest vastutavale ministrile ning tagatiste sisulise nõuetelevastavuse hindamise pädevus antud pädevale asutusele.

Hetkel on liiga suur otsustusvabadus jäetud ministri määrusesse.

Ettepanek: täpsustada, et finantstagatis arvestatakse konservatiivsete hinnangutega selliselt, et riigil ei oleks ka suurema (täpsustada, mis võiks olla suurim õnnetus ja selle mõju) tuumaõnnetuse puhul vajadust korvata kahjusid omavahenditest.

Riigi õigused versus kohustused (võib vs peab)

Mitmes kohas seaduseelnõus on välja toodud riigi võimalus teatud samme astuda, kuid teisalt peaks see nendes olukordades (nt tuumaõnnetuse oht) olema riigi kohustus.

Ettepanek: olulistest kohtades sõnastada õiguse asemel riigi kohustus.

§ 27. Tuumaohutusloa kehtivuse peatamise või kehtetuks tunnistamise tagajärjed ja riigi õigus sekkuda (2) Kui loa omaja ei täida lõikes 1 sätestatud kohustust või kui loa omaja tegevusetus võib ohustada inimese tervist, keskkonda, tuumaohutust või tuumajulgeolekut, võib pädev asutus rakendada asendustäitmist asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras

Ettepanek: riigil peab olema kohustus (“võib” asemel “peab”) rakendada asendustäitmist ja selleks peaks ka riigil olema vastav personal välja koolitatud, kellega jaama käitamist vajadusel jätkata.

§ 69 (8) Kui pädev asutus tuvastab, et dekomissioneerimisreservi suurus ei kata tuumakäitise dekomissioneerimise või radioaktiivsete jäätmete lõppladustuskoha sulgemise kulu, on tal õigus suurendada dekomissioneerimisreservi suurst.

Ettepanek: pädeval asutusel on kohustus kirjeldatud juhul suurendada dekomissioneerimisreservi suurst. Vastasel juhul jääb kulu riigi kanda, mida tuleb kindlasti vältida.

§ 80 (2) Pädeva asutuse juht võib juurdepääsupiirangu tähtaega pikendada viie aasta kaupa, kuni juurdepääsupiirangu kehtestamise põhjus püsib.

Ettepanek: peaks olema kohustus juurdepääsupiirangu tähtaega pikendada ("peab pikendama"). Vastasel juhul lõppeks juurdepääsupiirang, kuid jäätmed ei ole veel lõppladustatud.

§ 83 (1) Pädeval asutusel on õigus peatada tuumakäitise käitamine, tuumaseadme kasutamine või tuumamaterjali, tuumkütuse, kasutatud tuumkütuse või radioaktiivsete jäätmete vedu, kui see on vajalik tuumaohutuse tagamiseks, käesolevast seadusest tulenevate nõuete täitmise kontrollimiseks või Eesti Vabariigi suhtes kehtivatest rahvusvahelistest lepingutest tulenevate Eesti Vabariigi kohustuste täitmiseks.

Ettepanek: pädeval asutusel peab olema kohustus peatada tegevus, kui see on seotud ohutuse või Eesti Vabariigi kohustuste täitmise tagamisega.

Samuti on mõnes kohas jäetud riigile õigus kehtestada täpsemaid nõudeid määruses, nt §15 (6) ja (7).

Ettepanek: Täpsustada, kes hindab, millal oleks vaja seda õigust rakendada ning millistel alustel seda hinnangut tehakse.

Kohalik kasu peab olema proportsionaalne tuumaenergia kõrge riskiprofiiliga

§ 70. Tuumajaamaga seotud kohaliku kasu arvutamise ja maksmise alused

Ettepanek: tuleb arvestada ka inflatsiooniga.

Seletuskirjas lk 68: KOV peaks saama sama suurt tulu nii tuulepargi kui ka tuumajaama puhul. - kuidas selline võrdlus põhjendatud on? Tegemist on täiesti erinevate energiatootmise liikidega, millel on täiesti erinev riskiprofiil (tuumajaamaga seotud riskid on kordades suuremad). **Ettepanek:** kohalik kasu peab olema proportsionaalne tuumaenergia kõrge riskiprofiiliga ehk tuuleenergiast oluliselt kõrgem

§70 (3) Tuumajaamaga seotud kohaliku kasu suurus on 0,3 eurot ühe elektrivõrku antud megavatt tunni kohta.

Ettepanek: jaam peab maksma kohaliku kasu fondi ka siis, kui ei tooda elektrit. Negatiivne mõju esineb ka siis, kui tuumajaam ja kasutatud tuumkütus platsi peal seisavad. Kui kohalik kasu sõltub võrku antud Mwh, siis võib see jääda kohalikele omavalitsustele oodatust väiksemaks. Nt kui jaam on palju rivist väljas või muul põhjusel ei tooda võrku (nt toodab koha peal tööstusele kasutamiseks). KOV ja kohalike elanike seisukohast oleks

parem näiteks fikseeritud summa, mis sõltub jaama võimsusest ning mitte võrku müüdü kogusest.

§70(7) Ettepanek: täpsustada nõudeid kohalikele elanikele tasu maksmise osas. Kui kohaliku elaniku määratlus on vaid rahvastikuregistrijärgne, siis võib see tekitada olukorra, kus kirjutatakse end sisse vaid kasu saamise eesmärgil, kuid elatakse mujal. Lisaks kohapeal elavatele inimestele peab kompenseerima kohaliku kasu mehhanismiga ka kinnistu omanikele, kes kohapeal ei pruugi elada.

§70(8) Ettepanek: suurendada minimaalset raadiust, mille raames elanikele ja kinnistu omanikele talumistasu makstakse. Välja pakutud 2 km raadius on selgelt liiga väike, tuumajaama rajamine ning käitamine mõjutab piirkonda oluliselt laiemalt.

Mõjuhinnaangus peab välja tooma negatiivsed mõjud keskkonnale ja kliimale, mis hetkel on puudulikult kirjeldatud

Seletuskiri lk 110: *Kaudse olulise positiivse mõjuna saab esile tuua, et TEOS kehtestab selge ja tervikliku jäätmekäitluse raamistiku, mis vähendab keskkonnariski.*

Ettepanek: parandada sõnastust, kuna TEOS ei vähenda keskkonnariski või täpsustada, millise olukorraga võrreldes vähendab TEOS keskkonnariski. Kas võrreldes olukorraga, mil TEOS kehtestaks ebaselge ja pooliku jäätmekäitluse raamistiku? Kokkuvõtlikult siiski TEOS loomine suurendab keskkonnariski, kuna luuakse võimalus tuumaenergia kasutuselevõtuks. Senine regulatiivne raamistik seda ei võimalda, kuigi on ebatäpsem, sest selle eesmärk ei olegi reguleerida tuumaenergiatootmist.

Seletuskiri lk 110: *TEOS sätestab geoloogiliselt pikaajaliste ja kõrgaktiivsete jäätmete käitlemise ja lõppladustamise üldkorra, mis loob aluse ohutusanalüüsidel põhinevate pikaajaliste lahenduste väljatöötamiseks. Sellega vähendatakse ohtu, et pikaajalised jäätmed paiknevad ajutistes või ebapiisavate ohutusstandarditega rajatistes ning tagatakse, et juba enne jäätmete tekkimist on olemas strateegia ning nõuded nende jäätmetega ümber käimiseks.*

Üldkorra loomine on kindlasti vajalik, kuid see peab olema oluliselt täpsem praegusest, et tagada juba enne jäätmete tekkimist kindlus, et ka jäätmete lõppladustamine on ohutu, võimalik (kohaliku kogukonna toetus) ja ka finantsiliselt võimalik.

Seletuskiri lk 111: *Kuigi seaduse kehtestamisega ei kaasne otseseid keskkonnamõjusid, loob TEOS süsteemi, mille abil ennetatakse tuumaavarii või kiirgushädaolukorra potentsiaalseid mõjusid ning tagatakse nende juhtude tõhus käsitlemine.*

Ettepanek: eemaldada lause esimene pool, et otseseid mõjusid seadusega ei kaasne. See on sisutühi lause, kuna terves mõjuhinnaangus on jutt kaudsetest mõjudest. Mõistlik on jätkata sama joont.

Ettepanek: lisada mõjuna, et TEOS vastuvõtmine toob kaasa potentsiaalse negatiivse keskkonnamõju, kuna avab võimaluse radioaktiivse materjali transpordiks ja käitlemiseks, tuumajäätmete tekkeks ja sellega seotud saasteks ning samuti radioaktiivseks saasteks seoses tuumaavarii ohuga.

Seletuskiri lk 111: *TEOSega kaasneb selge positiivne kaudne mõju, kuna loob tugeva ennetus- ja reageerimissüsteemi tuumaavarii vältimiseks ning nende tagajärgede leevendamiseks keskkonnas.*

Ettepanek: sõnastada ümber, et mõju on negatiivne või täpsustada, millega võrreldes on positiivne mõju. Kui võrrelda nullstsenaariumiga ehk siis seadust ei loodaks, siis ei tekiks ka tuumaavarii võimalust seega mõju on negatiivne, mitte positiivne. Kas võrreldakse sellega, kui loodaks nõrk ennetus- ja reguleerimissüsteem? Kes hindab, et praegu planeeritav on tugev süsteem? See väide on hetkel subjektiivne. Palume täpsustada hinnangut võrdluses teiste alternatiividega. Ka teised sarnased kohad mõjuhinnangus tuleb üle vaadata ning sisustada sisukalt, võrreldes seda teiste võimalike alternatiividega ning tuues välja objektiivsed põhjendused väidetele võrreldes seda olemasoleva olukorraga.

Seletuskiri lk 112: *TEOSE vastuvõtmine ei põhjusta otsest mõju välisõhule ja kliimale, kuid loob hea aluse kliimapolitiiliselt oluliste energiainvesteeringute tegemiseks, mis võib tulevikus vähendada fossiilset energiatarbimist.*

Ettepanek: eemaldada väide, kuna on eksitav. Tuumajaama toimima hakkamine on võimalik kõige optimistlikumal juhul 2035+, mil on praeguste kavade järgi juba lõpetatud põlevkivienergia kasutamine elektritootmiseks. Fossiilsetest energiaallikatest loobumine on kavas igal juhul ja ei sõltu tuumajaamast. Eesti energiasüsteem suudab uuringute (ENMAK alusuuringud) järgi edukalt toimida ka vaid taastuvenergiaal põhinevalt.

Seletuskiri lk 112: *Pikaajalise sihina on arengukavasse sisse toodud ka tuumaenergia võimalik kasutuselevõtt aastast 2035-2040, võimaldades tuumaenergial asendada fossiilkütuste kasutust elektri- ja soojusmajanduses.*

Ettepanek: eemaldada väide, kuna on eksitav. ENMAK lk 14: 2035. aastaks tuleb Eleringil tagada Eestile piisava mahuga uute juhitavate elektritootmisvõimsuste saamine, arvestades põlevkivi otsepõletusel põhineva elektritootmise eluiga ja konkurentsivõimetust elektriturul. Seega ei võimalda tuumaenergia, mille kasutamine optimistliku stsenaariumiga võib alata 2035+ (tõenäoliselt oluliselt hiljem), asendada fossiilkütuseid elektritootmises, vaid selleks on vaja kasutada teisi lahendusi.

Seletuskiri lk 113: *Kaudse negatiivse mõjuna saab välja tuua, et TEOSE rakendamine võib juhtida investeeringute ümberpaigutamist taastuvenergiast tuumaenergiale, mis omakorda võib ajutiselt pidurdada taastuvenergiaallikate kasutuselevõtmise edenemist. See on aga poliitikakujunduse küsimus, mitte keskkonnavalne mõju.*

Tervitatav, et on toodud välja võimalik negatiivne mõju taastuvenergiaallikate kasutuselevõtule, [sest seda kinnitavad ka teadusartiklid](#), kuid mõjuhinnang on keskkonna mõttes jäänud poolikuks.

Ettepanek: Eemaldada lause “See on aga poliitikakujunduse küsimus, mitte keskkonnavalne mõju.” Tegemist on otseselt negatiivse mõjuga kliimale ning see lause on väär.

Ettepanek: tuua välja negatiivne mõju kliimale, mis tekib seoses taastuvenergiaainvesteeringute pidurdumisega.

Negatiivne mõju avaldub, kuna kliimamuutuste süvenemise üheks oluliseks põhjuseks on tegevuste edasi lükkamine kaugemasse tulevikku, mis tähendab kumuleeruvad kasvuhoonegaase atmosfääris, mis omakorda süvendavad kliimamuutusi (süsinikueelarve vähenemine). Kuna seda mõju on toonud välja nii teadusartiklid kui ka keskkonnaühendused üle Euroopa, siis ei ole põhjendatud selle mõju eiramine mõjuhinnaus.

Tuumaenergia ei ole efektiivne kliimalahendus, vaid vastupidi - tuumaenergiasse investeerimine on kliimale kahjulik. [IPCC hinnangu](#) (joonis SPM.7) on tuumaenergia üks kõige ebaefektiivsemaid viise kliimakriisi lahendamiseks. Seniseid mõjukaid kliimamudeleid on ajalooliselt iseloomustanud tehnoloogiliste lahenduste, nagu tuumaenergia ja süsiniku püüdmine ja salvestamine, laias ulatuses sisse kirjutamine. [Need tehnoloogiatele pandud lootused ei ole täitunud](#) ning seetõttu on jäänud kliimamuutuste leevendamiseks vajalikud pärislahendusi pakkuvad sammud tegemata.

[Tuumaenergiat kasutavaid riike analüüsid](#) on leitud, et tuumaenergia ei ole aidanud neil vähendada süsinikuheidet. Uuring põhines 123 riigil 25 aasta jooksul ning sellest selgus, et kokkuvõttelt ei vähenenud kahel uuritava perioodil tuumaenergiat kasutavates riikides süsinikuheidet inimese kohta. Küll aga vähenes süsinikuheidet taastuvenergiaga panustavates riikides.

[Haywood jt. 2023](#) toovad välja, et tuumaenergiasse investeerimine on kliimale halb mitmel põhjusel. Kaks olulist märksõna on aeg ja hind. Esiteks, iga euro, mis panustame tuumaenergiasse toob meile rohkem kliimakasutusse soodsamasse taastuvenergiasse või energiasäästu investeerides. Teiseks, tuumaenergia kasutuselevõtt on taastuvenergiast oluliselt aeglasem ja äärmiselt raskesti prognoositava ajagraafikuga. See põhjustab heitkoguste vähendamise edasi lükkamist, millel on otseselt kliimakahjulik mõju. Ka Eestis pikendaks tuumaenergia kasutuselevõtt üleminekuaega ehk kasutataks [kauem gaasi- ja põlevkivijaamu](#).

Tuumaenergiasse investeerimine on kliimalahendusena kordades ebaefektiivsem kui panustamine taastuvenergiasse või energiasäästu. Näiteks [Greenpeace France analüüs](#) leidis, et investeerides 52 miljardit eurot maismaatuuleparkide infrastruktuuri ja päikesepaneelidesse suurtel katustel, oleks 2050. aastaks võimalik vältida CO₂ heidet neli korda enam kui sama summa investeerimisel kuue EPR2 tuumareaktori ehitusse. Samuti toob selle summa investeerimine taastuvenergiasse kaasa kolm korda suurema elektritoodangu. Kui investeerida 85 miljardit eurot riiklike toetusi energiasäästu aastaks 2033, siis saaks vältida kuus korda rohkem kumulatiivset CO₂ heidet aastaks 2050 kui kuue EPR2 reaktori ehitusega. Energiasäästu panustamine aitaks lisaks kaasa energiavaesuse vähendamisele - kümnenäi jooksul saaks abi pea 12 miljonit inimest.

Ka hiljutine üleeuroopaline vabaühendusi koondav [Climate Action Network Europe raport](#) põhjendab, kuidas tuumaenergia viib energiaülemineku suuna ära taastuvenergialt ning on sellega kahjulik kliimale.

Ettepanek: lisaks sisuteksti täiendamisele lisada negatiivne kliimamõju ka peatüki lõppu kokkuvõttesse.

Muud täpsustused

Seletuskiri lk 2: "Halduskoormuse kasvu tasakaalustamiseks kavandatakse siiski koormuse vähendamist teistes valdkondades, kus menetlusi on võimalik lihtsustada riskipõhiselt avalike huvide kaitset ohustamata."

Ettepanek: Täpsustada avalikes huvides, mis valdkondadest jutt käib.

§ 15. *Tuumakäitise projekteerimine ja ehitamine (2) Tuumakäitiste projekteerimisel ja ehitamisel tuleb: 2) kasutada üksnes sellist tehnoloogiat, mille kasutamiskogemus on tõendatud, ja reaktori disaini, mille on teise riigi pädev asutus heaks kiitnud ning mis ei pärine riigist, mille tehnoloogia kasutuselevõtt võib ohustada Eesti riigi julgeolekut. Seletuskiri lk 17: Olulisteks põhimõteteks on, et Eestis kasutusele võetav tuumatehnoloogia ei tohi olla esmakordne (first-of-a-kind) ning peab olema rahvusvaheliselt tõendatud, pädeva välisriigi tuumaohutusasutuse poolt heaks kiidetud ja varasema käitamiskogemusega. - Sellest võib järeldada, et lubatav disain peab juba mõnes riigis kasutuses olema ning kindlasti peab see nõue säilima.*

Ettepanek: täpsustada, mida tähendab "varasema eduka käitamiskogemusega".

Ettepanek: tuua välja tuua, mil määral võib Eestis ehitatav erineda mujal ehitatud reaktorist. Kanada reaktor pannakse püsti lubadega, mis anti kümnend varem teisele tehnoloogiale. Kanada esmareaktori ehitamisel ilmselt õpitakse tehtud vigadest ja muudetakse disaini järgmiste projektide jaoks. Aga kas see on siis enam sama reaktor? Arvestama peaks ka, et Kanada nt üldse reaktoridisaini ei kinnita, sest neil on teistsugune regulatiivne süsteem. Kuidas sellisel juhul käituda? Lisanüanss: peaks käsitlema ka olukorda, kus tehnoloogia tuleb küll sõbralikust riigist, mille tuumasektoris lobbab samas korruptsioon.

§15(3) *Eeldatakse, et ehitamisega seotud tuumaohutus on tagatud, kui järgitakse ehitusmaterjalide ja -toodete ning ehitamiseks vajalike konstruktsioonide, tehnosüsteemide ja seadmete komponentide rahvusvahelisi standardeid. Kui rahvusvahelist standardit ei järgita, peab ehitamist kavandav isik tõendama tuumaohutuse nõuete täitmist muul viisil. - Miks peaks tekkima olukord, kus rahvusvahelist standardit ei järgita?*

Ettepanek: mitte lubada kõrvale kaldumist standarditest. Arvestades, et eelnõuga lubatakse vaid end tõestanud tehnoloogiat ja teises riigis kinnitatud disaini, siis võiks olla olemas ka ehituslikud standardid, millest ei pea kõrvale kalduma.

§15(4) *Tuumakäitise ümberehitamiseks või laiendamiseks on projekteerimistingimused kohustuslikud. - Kui ehitatakse ühe reaktori kaupa, siis kas iga täiendav reaktor on laiendamisprojekt, isegi kui algusest peale on plaanitud kahte reaktorit?*

Ettepanek: anda luba korraga ühe reaktori ehitamiseks, kuna esimese reaktori kogemuste põhjal saaks vajadusel teise reaktori vigadest õppida.

§ 17. *Ehitusloa andmine (1) Ehitusloa tuumakäitise ehitamiseks antakse tulevasele käitajale 24 kuu jooksul nõuetekohase ehitusloa taotluse esitamisest arvates. - Siit tuleneb, et kui nõuetekohane ehitusloa taotlus on esitatud, siis ei ole mingit põhjust sellest keeldumiseks ja luba antakse igal juhul. Tegelikult on menetlusprotsessis ka vajalik koostada KMH ja teha avalik kaasamine, mille põhjal võib selguda, et ehitusloa ei ole võimalik anda hoolimata sellest, et nõuetekohane taotlus on esitatud.*

Ettepanek: muuta (1) sõnastust - ehitusluba menetletakse 24 kuu jooksul. (2) - samuti "ehitusloa andmise menetluse" asemel ettepanek sõnastada "ehitusloa menetlus"

(3) Ehitusloa menetluses kaasab pädev asutus puudutatud isikud ja asutused ehitusseadustikus sätestatud korras. **Ettepanek: selgitada, kas ehitusseadustikus sätestatud kord on piisav, et menetluses oleks tagatud loamenetluses piisavalt põhjalik menetlus ja kaasamine, mida vajab selline eripärane objekt nagu tuumajaam?**

§ 28. Tuumaohutusloa omaja kohustused tuumaohutuse tagamisel

(5) Tuumaohutusloa omaja peab tagama tuumaohutuse ja -julgeoleku seisukohast oluliste tegevuste, otsuste ja sündmuste dokumenteerimise ning vastavate andmete säilitamise kogu tuumakäitise elukaare vältel ning tegevuse lõpetamisel andmed pädevale asutusele üle andma.

Ettepanek: pädev asutus peab saama olulist infot pidevalt.

Võib-olla on mujal kirjas, aga siit tekib küsimus, et kas infot ei antagi tegevuse käigus jooksvalt oluliste tegevuste kohta pädevale asutusele? Kas tegevuse lõpetamise all mõeldakse ühe protsessi lõpetamist või siis kogu käitise tegevuse lõpetamist? Miks infot antakse alles tegevuse lõpus, mitte jooksvalt?

§ 30. Järelevalve tuumaohutusloa omaja tegevuse üle (2) Tuumaohutuse regulaarne järelevalve toimub pädeva asutuse koostatud järelevalvekava alusel vastavalt astmelisele ohupõhisele lähenemisele ja käsitleb tuumaohutusloa nõudeid ja tingimusi. Järelevalvekava lisatakse tuumaohutusloale. - **Ettepanek: täpsustada, et kava annab küll ette üldised raamid, kuid järelevalvet võib teha pädev asutus igal ajal ootamatult ka jaama küllastades.**

§35 (2) **Ettepanek: selguse huvides palun täpsustada, et luba on tähtajaline ja kehtib mitte kauem tuumajaama kavandatud elukaarest.**

§ 39. Tuumkütuse esmane transport tuumakäitise territooriumile - **Ettepanek: täpsustada selgemate nõuetega.** Hetkel on see paragrahv väga õhuke. Ei piisa sellest, et peab kooskõlastama. Tegu on erilise ja riskantse ettevõtmisega ja peaks olema selgem, kuidas marsruut valitakse, kas omavalitsused peavad ka nõus olema jne.

§ 43. Korduv ohutushindamine (3) Korduval ohutushindamisel ja aruande koostamisel tuleb võtta arvesse: **Ettepanek: lisada punkt 7) muudatusi kliimatingimustes.** See on oluline, kuna kliimamuutused võivad mõjutada tuumaohutust (nt rohkem üleujutusi, torme, kuumalaineid, põudasadid)

§ 51. Tuumakäitise hädaolukorra lahendamise plaan

Ettepanek: täpsustada nõudeid seaduses. Selgusetuks jäävad erinevate hädaolukordade planeerimistsoonide (Emergency Planning Zones) raadiused, kuivõrd riskianalüüsid neis selgelt erinevad. Kas seda otsustab käitaja? Seletuskiri lk 56: *EPZ-i ulatus määratakse konservatiivse ohupõhise riskianalüüsi alusel, arvestades tehnoloogilist eripära.* Määrab taaskord minister, mis tekitab küsitavusi. Kas eripärasid ka katseliselt kontrollitakse, või usutakse pimesi tootjate lubadusi?

§ 84. Sunniraha määr. Ettekirjutuse täitmata jätmise korral on asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras rakendatava sunniraha igakordne ülemmäär 1 665 000 eurot. - Ettepanek: täpsustada, kas seda võib määrata korduvalt ja mis aja tagant?

Ettepanek: täpsustada, kas seda saab määrata vaid tuumaohutuse tagamiseks või ka fondimaksete tegemiseks või jäätmekäitlusnõuete rikkumisega seoses?

§85 Tuumaohutuse riiklik audit ja vastastikhindamine

Ettepanek: täpsustada, kas tuumaohutuse riiklikku auditit ja vastastikhindamist rahastatakse riigieelarvest?

§85(2) (2) Tuumaohutuse riiklik audit tehakse: 1) vähemalt kord kümne aasta jooksul; 2) iga kord viivitamata pärast tuumaavariid või avariikiirituse olukorra tekkimist tuumakäitises.

Ettepanek: täpsustada, kas avariikiirituse all on mõeldud ka väiksemaid lekkeid, mida tuumajaamas võib ette tulla?

Ettepanek: sätestada auditi tegemise kohustus ka muu tõsise probleemi korral, mille tulemusena avariid (veel) ei juhtunud, kuid oleks potentsiaalselt võinud.

15. peatükk - Ettepanek: täpsustada, kui tihti nimetatud trahve saab esitada, kui nõudeid endiselt ei täideta?

Ettepanek: lisada põhjalik analüüs, kuidas on määratud trahvide piirmäärad motiveerivad võrreldes võimaliku alternatiiviga, kus riik võtab kuludega tegelemise üle, nagu on reguleeritud § 63.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton

Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator

Eesti Keskkonnaühenduste Koda ühendab kümmet eelkõige üleriigilise huvikaitsega tegelevat ekspertorganisatsiooni: Eestimaa Looduse Fond, Eesti Ornitoloogiaühing, Eesti Roheline Liikumine, Balti Keskkonnafoorum, Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering, Keskkonnaõiguse Keskus, Päästame Eesti Metsad, Läänerannik, Nõmme Tee Selts.